

Till

Utbildnings- och kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Diarienummer 257/2006

Handläggare

Suzanne Staaf, SDR
suzanne.staaf@sdrf.se
08-442 14 94

Ida Karlsson, SDU
ida.karlsson@sdrf.se
90165 sedan 08-442 14 95

Sveriges Dövas Riksförbunds och Sveriges Dövas Ungdomsförbunds yttrande över betänkandet Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen SOU 2006:45

Bakgrund

I Sverige finns 8 000 – 10 000 barndomsdöva personer varav ca 3 500 barn. Dessa barn är beroende av tekniska hjälpmedel och/eller teckenspråk. Totalt beräknas cirka 30 000 personer vara teckenspråkiga i Sverige och det inkluderar både döva och hörselskadade personer. Många döva har svårt att läsa och skriva svenska eftersom det är ett språk som de måste lära sig utan att höra hur det låter och de kan alltså inte i motsats till hörande lära sig svenska med hjälp av hörseln. Dövas modersmål är teckenspråk och svenska deras andra språk, ett språk som de lär sig i skolan.

För döva barn innebär det att de är beroende av teckenspråk. Teckenspråkiga barn har därför små möjligheter att ta del av samhällets kulturliv då en ytterst liten del av detta kulturutbud är tillgängligt på svenskt teckenspråk. De är utestängda från det mesta som erbjuds hörande barn; svenska filmer och tv-program, teater och museiverksamhet för att nämna några exempel. I stort sett alla kulturaktiviteter förutsätter att man hör. Tillgänglighet till kultur i olika former för teckenspråkiga barn förutsätter att de som anordnar verksamheter gör sin verksamhet tillgänglig så att teckenspråkiga barn kan ta del av den.

I detta remissvar används benämningen ”teckenspråkiga barn” och den omfattar såväl döva som hörselskadade barn som behöver och använder teckenspråk.

Barnkonventionen, nationell handlingsplan för handikappolitiken och kulturpolitiska mål

Inledningsvis vill SDR och SDU hänvisa till Barnkonventionen, den nationella handlingsplanen för handikappolitiken ”Från patient till medborgare” samt de kulturpolitiska målen för att understryka teckenspråkiga barns rätt till lika delaktighet i den svenska kulturen.

Barnkonventionen

I Barnkonventionen i artikel 2 står det att alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

I Barnkonventionens stadgar i artikel 23 står det att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället samt ges möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, innefattande dess kulturella och andliga utveckling.

För teckenspråkiga barn är inte integrering ett mål i sig då de tillhör en språklig minoritet och är beroende av kommunikation på teckenspråk. Däremot innebär integrering att de får tillgång till det som erbjuds hörande barn i samhället.

Från patient till medborgare” – en nationell handlingsplan för handikappolitiken.

Nationella mål för handikappolitiken är:

- *en samhällsgemenskap med mångfald som grund,*
- *att samhället utformas så att människor med funktionshinder blir fullt delaktiga i samhällslivet,*
- *jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.*

Det handikappolitiska arbetet ska särskilt inriktas på:

- *att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder,*
- *att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionshinder,*
- *att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.*

De kulturpolitiska målen

I de kulturpolitiska mål som Riksdagen fastställde 1974 och som modifierades 1996 står det att målen syftar till att kulturpolitiken skall:

1. *värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att alla ska kunna använda den*
2. *verka för att alla ska få möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt eget skapande*

De kulturpolitiska målen använder samma formuleringar som barnkonventionen när det gäller yttrandefrihet och möjlighet för alla till delaktighet i kulturlivet, till kulturupplevelser och till eget skapande, det så kallade jämlikhetsmålet.

Låt oss ha barnkonventionen, den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och kulturmålen i minnet när vi diskuterar teckenspråkiga barns möjlighet att ta del av det svenska kulturutbudet.

Synpunkter på Aktionsgruppens förslag:

Ett handslag för barnkulturen

SDR och SDU samtycker i Aktionsgruppens förslag om *Ett handslag för barnkulturen* och att pengar från Svenska spel skall överföras till satsningar på barnkulturen. För att stärka funktionshindrade barns möjlighet till ett rikare kulturliv föreslår vi att av dessa pengar öronmärks särskilda pengar för detta ändamål.

I utredningen föreslås också att "Aktörerna på kulturområdet skall uppmuntras att i nära samarbete med förskolor och skolor utveckla metoder för att erbjuda alla elever kreativ verksamhet i olika former." Detta skall enligt oss givetvis även inkludera förskolor och skolor för döva och hörselskadade barn.

SDR och SDU samtycker även i förslaget om att en tjänst som regional samordnare tillsätts och att denna även utvecklar ett samarbete med de regionala specialskolorna för döva och hörselskadade.

En delegation för barnkultur

SDR och SDU stödjer förslaget om att regeringen bör tillsätta en barnkulturdelegation, men att det i delegationens uppdrag ingår att bevaka och ta tillvara funktionshindrade barns möjlighet och tillgång till kulturverksamhet. I det angivna förslaget finns inga representanter från handikapporganisationer, varken i delegationen eller som experter. SDR och SDU kräver följaktligen att handikapporganisationer skall vara representerade i delegationen för att tillförsäkra kunskap och insikt om funktionshindrade barns delaktighet i kulturen. Experter som skall knytas till delegationen skall dessutom inkludera experter från handikapporganisationer.

År 1998 utgav Kulturrådet rapporten *Funktionshindrades tillgång till kultur* och den omfattar även ett handlingsprogram för att ge funktionshindrade personer tillgång till kultur (SOU 2006:45 s. 38). Dock har ingenting av detta uppnåtts när det gäller teckenspråkiga barn. SDR och SDU anser därför att det skall tillsättas en särskild tjänst på central nivå med uppdrag att bevaka och ta tillvara funktionshindrade barns möjlighet att tillgå kulturen.

Utvecklingsbehov inom det professionella kulturlivet

Aktionsgruppen anser att de statliga kulturinstitutionernas uppdrag på barnkulturområdet bör förtydligas och att ökad samverkan mellan olika aktörer inom kulturlivet och förbättrad uppföljning är viktiga utvecklingsmål. Detta måste givetvis även inkludera teckenspråkiga barn.

Museiverksamhet

Aktionsgruppen tar även upp museiverksamheten och påpekar att utvecklingen på det museipedagogiska området varit gynnsam. Detta är inte något som våra teckenspråkiga barn haft möjlighet att ta del av. Aktionsgruppen föreslår att det skall upprättas ett konstpedagogiskt råd. SDR och SDU samtycker men vill starkt betona att detta konstpedagogiska råd även ser till teckenspråkiga barns behov och att det utbud som erbjuds hörande barn även skall erbjudas på teckenspråk.

Teater

SDR/SDU och Riksteatern/Tyst Teater har sedan länge ett väl fungerande samarbete kring det gemensamma intresset att utveckla och sprida kunskap om kultur och teater på teckenspråk. Att kontinuerligt få ta del av kvalitativ teater på det egna språket är viktigt för teckenspråkiga barns språkutveckling och stärker deras självkänsla, utvecklar deras förmåga till empati och väcker deras egen kreativitet.

Samtidigt vill SDR och SDU uppmuntra möjligheten för teckenspråkiga barn att få ta del av det stora utbudet på teaterföreställningar som ges på svenskt tal. Idag finns det ett fåtal teatrar som ibland erbjuder textdisplayer där replikerna återges i textform på displayen. Dock förutsätter det att de som använder textdisplayen behärskar det svenska språket. För teckenspråkiga barn är det inte en självklarhet att kunna förstå och läsa svenska. Därför är skuggtolkning ett alternativ för dessa barn. Den går ut på att teckenspråkstolkar följer karaktärerna på scenen och teckentolkar allt som sägs. SDR och SDU vill därför utöka antalet skuggtolkade teaterföreställningar för att nå ut till fler teckenspråkiga barn.

Litteratur

Aktionsgruppen skriver att den svenska barn- och ungdomslitteraturen håller hög kvalitet. Men i stort sett ingenting av denna litteratur finns tillgänglig på teckenspråk trots tekniska möjligheter.

I den språkproposition (2005/06:2) som antogs av riksdagen i december 2005 bekräftade regeringen att svenskt teckenspråk är ett av de språk som används i Sverige. Av den anledningen skall litteratur på och översättningar till svenskt teckenspråk likställas i bibliotekslagstiftningen med vad som gäller för andra språk. Regeringen gjorde även bedömningen att tillgången till barn och ungdomsböcker på andra språk än svenska bör öka. Regeringen motiverade bedömningen med ”att det är viktigt för barn med annat modersmål än svenska att befästa kunskaper i det egna språket som en väg att lära sig det svenska tal- och skriftspråket”. I samma proposition skriver regeringen att tillgången till barnböcker på andra språk är viktig för att ge barn möjlighet till sagostunder på deras modersmål. Det som framhålls om barn med annat modersmål än svenska i propositionen ska utan undantag omfatta svenska barn som är teckenspråkiga.

Enligt bibliotekslagen (SFS 1996:1596) i paragraf åtta betonas att folk- och skolbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade, invandrare och andra minoriteter bland annat genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

Aktionsgruppen skriver att ” Vi tror att en väg till en högre status för boken är att lyfta fram den som konstform. Genom att skapa oväntade möten med böcker kan vi väcka barns och ungdomars nyfikenhet, /.../ på samspelet mellan text och bild, på konstnärens sätt att gestalta sin idé och inte minst på vad den egna fantasin kan åstadkomma.” Detta gäller i högsta grad även teckenspråkiga barn, men de behöver få del av litteraturens underbara värld via sitt eget språk – teckenspråk. Vi kan väcka döva och hörselskadade barns nyfikenhet genom samspelet mellan teckenspråk och bild och på så sätt uppmuntra den egna fantasin och uppmuntra och stimulera till att lära sig det svenska språket.

Att översätta en barnbok på svenska till teckenspråk innebär även att bokens utformning ändras från tryckt form till videogram. Böcker på teckenspråk ges på videogram eller cd-rom eftersom det inte är ett skriftligt utan ett visuellt språk som kräver rörliga bilder. Böcker på teckenspråk omfattas därför inte av samma regler och lagar som skriftliga böcker. En bok som är översatt till teckenspråk skall likställas med en bok och inte som film och videogram. Idag finns det endast drygt 100 barnböcker på teckenspråk och därför anser SDR och SDU att det är av högsta vikt för att utöka antalet barnböcker på teckenspråk för att stimulera barnens språkutveckling och förståelse för kultur. Upprättandet av ett depåbibliotek för litteratur på och översatt till teckenspråk föreslås i utredningen om teckenspråkets ställning (SOU 2006:54). Det ska omfattas av Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) som gör litteratur tillgängliga för funktionshindrade på punktskrift eller inläsning av böcker. SDR och SDU föreslår i enlighet med utredningen att TPB:s uppdrag ska utökas till att även omfatta ett depåbibliotek för teckenspråk för att säkerställa och utöka tillgången till barnböcker för teckenspråkiga barn

Läshandikappade barn och ungdomar

För teckenspråkiga barn är teckenspråket modersmål och de lär sig svenska som sitt andra språk. Det är oerhört svårt att lära sig ett språk som man inte hör och därför är det många teckenspråkiga barn som har svårt att läsa och skriva svenska.

SDR stödjer därför Aktionsgruppens förslag om att Kulturrådet skall bevaka läshandikappade barns och ungdomars möjligheter att få tillgång till skönlitteratur med hjälp av ny teknik och att detta inkluderar teckenspråkig skönlitteratur.

Public service

SDR stödjer förslaget att barn med funktionshinder bör få bättre möjligheter att ta del av program på sitt eget språk och att barn och unga med funktionshinder också bör få bättre möjligheter att ta del av barn- och ungdomsprogram. Teckenspråkiga barn behärskar inte skriven text och är helt beroende av teckenspråkiga tv-program. Det hjälper således inte att man ökar utbudet av svensktextade program.

Under de senaste decennierna har antalet tv-kanaler ökat kraftigt. Förutom SVT:s kanaler finns ett 20-tal kommersiella kanaler som vänder sig till den svenska publiken. Under 2005 sände SVT drygt 20 000 timmar tv-program. SVT sänder tio minuters teckenspråkiga nyheter varje vardag, samt en halvtimmes aktualitetsprogram en gång i veckan, som efter utgången av 2006 bantas ner till 20 minuter. Det betyder att teckenspråkiga döva och hörselskadade har tillgång till teckenspråkiga tv-program 58 timmar – **om året**. Dessa 58 timmar skall fördelas på hela den teckenspråkiga gruppen, vuxna, ungdomar och barn, totalt ca 30 000 personer. Tv-program riktade till teckenspråkiga barn utgör av förklarliga skäl en försvinnande liten del och behovet av barnprogram för teckenspråkiga barn är mycket stort.

Eftersom teckenspråkiga barn inte kan lyssna på radio är tv ett viktigt medium. Men de behöver upplevelser på sitt eget språk, ett språk som man kan ta till sig med hela sin själ, ett språk som man är född med, ett språk man förstår in i sin innersta kärna, in i minsta nyans. Det går att göra bra barnprogram på teckenspråk. Teckenspråkiga barn vill också se roliga och spännande barnprogram – på teckenspråk.

Avslutning

Kultur berör oss alla. För barn spelar den en stor och viktig roll för utvecklingen av känsloliv, kunskaper och färdigheter. Kulturen ger liv åt kreativiteten och fantasin och bidrar till att utveckla uttrycksförmågan. Genom kulturen tar vi till oss seder och bruk och lär oss förstå att alla människor har samma värde. Genom olika konstformer får vi ta del av, lära känna och värdesätta vårt kulturarv.

Men för personer med funktionshinder är det inte lika självklart att delta i kulturlivet. Kulturrådets rapport Funktionshindrades tillgång till kultur från 1998:3 visar på att kulturdeltagandet är lägre bland funktionshindrade än bland befolkningen i övrigt. Teckenspråkiga barn har små möjligheter att ta del av samhällets kulturliv då en ytterst liten del av detta kulturutbud är tillgängligt på svenskt teckenspråk. Därför är det oerhört viktigt att medvetandegöra beslutsfattare och initiera en dialog med berörda departement, riksdagsutskott och andra viktiga instanser om behovet att stärka teckenspråkiga barns möjligheter att uppleva ett kvalificerat kulturutbud.

Stockholm den 29 september 2006

Sveriges Dövas Riksförbund

Sveriges Dövas Ungdomsförbund

Lars-Åke Wikström
Förbundsordförande

Mona Riis
Förbundsordförande